

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Wilfred Scholten

Mooie Barend. Biografie van B.W. Biesheuvel

Bert Bakker | 2012 | 816 pp. | € 39,95 | ISBN 9789035134270

Raspoliticus klem tussen idealen en ambities

door *Willem Aantjes*

De auteur is oud-lid van de Tweede Kamer en oud-fractievoorzitter van ARP en CDA.

Vraag aan een willekeurig iemand wat de naam van Barend Biesheuvel hem of haar zegt, en je zult de meest uiteenlopende antwoorden krijgen. Sommigen zullen zonder enige herkenning de schouders ophalen. Anderen zullen zeggen: 'Die was toch premier?' Wie zich meer herinnert zal mogelijk zeggen: 'Ja, dat was die man die als Kamerlid schoten voor de boeg van het kabinet-De Jong loste en die later zelf premier werd.' Sommigen zullen daaraan nog toevoegen: 'Maar daar niet erg succesvol in is geweest.' Of zelfs hieraan nog toevoegen: 'En die toen door zijn eigen mensen in de steek is gelaten.'

Maar wat is hiervan nu wel en wat niet waar? En vooral: wie was Barend Biesheuvel nu echt? Niet alleen als politicus, maar ook

als mens? Voor het antwoord op die vragen is er nu een prachtig boek: *Mooie Barend*, een biografie van de hand van de journalist Wilfred Scholten. Niet zomaar een boek, maar van een zodanig niveau dat het oorspronkelijk als dissertatie is geschreven waarop de auteur de doctorstitel verkreeg.

Wie door de wetenschappelijke pretentie of door de omvang mocht worden afgeschrikt, zou zichzelf tekortdoen. De vlotte pen van de ervaren journalist verloochent zich niet; het is zeer leesbaar en toegankelijk. Bovendien is de auteur geen afstandelijke waarnemer, maar schrijft hij vanuit een grote betrokkenheid. Daaraan zit natuurlijk het risico van onvoldoende kritische zin, maar mijn conclusie na lezing is dat die betrokkenheid op geen enkele wijze afbreuk doet aan de objectiviteit en kritische zin.

Nu is mijn betrokkenheid nog veel groter dan die van de schrijver. Ik ben immers geen toeschouwer geweest, maar medespeler. Veertien jaar lang deelde ik het politieke leven van Biesheuvel, als fractiegenoot, als fractielid tegenover een geestverwante mi-

nister, als zijn vicevoorzitter en ten slotte als zijn opvolger. De invloed van Barend Biesheuvel op mijn politieke ontwikkeling is groot geweest. Het had goede gronden dat ik het enige boek dat ik ooit zelf heb geschreven, heb opgedragen ‘aan de nagedachte- nis van Barend Biesheuvel, die mij liefde voor het parlement en het parlementaire handwerk bijbracht’. De verleiding ligt dan natuurlijk op de loer om met de schrijver in discussie te gaan in plaats van zijn bevindingen onbevooroordeeld te waarderen.

Deze bijdrage draagt dan ook niet zozeer het karakter van een recensie als wel van een aanbeveling om vooral zelf het boek te lezen. Aan de hand van enkele indrukken zal ik trachten die aanbeveling te illustreren.

* * *

Biesheuvel had na enkele jaren al een respectabele en gerespecteerde loopbaan als Kamerlid, minister en vicepremier achter de rug, toen hij in 1967 zelf geroepen werd een kabinet te vormen. Een poging die helaas mislukte. Was het een incident? Of was ook Barend Biesheuvel op de grenzen van zijn politieke kunnen gestuit? Hoe dan ook, hij keerde terug naar de Kamer als fractievoorzitter. In die functie en periode kreeg zijn enigszins verduisterde ster nieuwe en nog grotere glans. Het werden – naar hij later zelf zou zeggen, in het laatste gesprek dat wij met elkaar hadden – de vier beste jaren van zijn politieke leven. Een conclusie die ik zonder enige aarzeling ook tot de mijne maakte en nog maak. Ik twijfel er niet aan of ook Hannie van Leeuwen, Bob Goudzwaard, Jaap Boersma en Kees Boertien zullen en zouden dit ook voor henzelf onderschrijven.

In 1971 kreeg Biesheuvel een ‘herkansing’ als formateur en kandidaat-premier. Dat kabinet kwam er wel, maar een succes werd

ook dit niet. Reeds na een jaar ging het aan interne verdeeldheid te gronde. Lag dit aan de politieke samenstelling? Of alleen aan DS70, zoals Biesheuvel zelf oordeelde? Of misschien toch (ook) aan de premier? Hoe dan ook, een keerpunt in zijn politieke carrière.

De vraag die mij sindsdien bezighoudt en door de bevindingen van Wilfred Scholten alleen maar meer klemt en na lezing van dit boek ook beschaamt, is: was er dan niemand die het inzicht of de moed had Biesheuvel te waarschuwen? ‘Barend, jij bent een begenadigd politicus, jij kunt zoveel, maar ook jij kunt niet alles. Doe dit niet, ga deze grens niet over. Niemand wordt er minder van als hij zijn eigen grenzen erkent. Integendeel, daar word je alleen maar groter van.’ Niemand in zijn naaste persoonlijke omgeving die dit durfde te zeggen? Niemand in zijn naaste politieke omgeving? Ook zijn vicevoorzitter niet? Waar waren de vrienden, die hem zijn feilen toonden? Ze waren er niet.

Of toch wel. Scholten heeft ontdekt dat er twee waren: zijn fractiegenoot en vertrouweling Bob Goudzwaard, en zijn collega-fractievoorzitter van de CHU, Jur Mellema. Goudzwaard nog enigszins voorzichtig, maar Mellema heel direct en scherp: ‘Barend, pas op. Moet je dit wel willen? Een kabinet is totaal iets anders dan een fractie’ (p. 414).

Waarom al die anderen niet? Zeker, wij mochten Barend heel graag, wij dienden ook graag onder hem. Maar juist dan, zou je zeggen. Ik vrees dat er nog iets anders meespeelde. Wij gunden hem deze kroon op zijn politieke carrière. En vooral: wij waren er trots op, apetrots. De KVP was in verlegenheid. Zij had voor de tweede keer op rij bij de verkiezingen zwaar verloren. De zittende premier Piet de Jong werd door zijn partij

B
O
E
K
E
N

te licht bevonden (een miskenning van formaat), Marga Klompé was te links en te lastig en bovendien vrouw (een zo mogelijk nog grotere miskenning), Frans Andriessen stond nog helemaal aan het begin van zijn politieke loopbaan, fractievoorzitter Schmelzer was sinds de naar hem vernoemde Nacht te omstrede.

Waar kom je dan in zo'n verlegenheids-situatie terecht? Jawel, bij de ARP. En niet voor de eerste keer. Wie was de sterke man, waar Nederland in de crisis van de jaren dertig van de vorige eeuw behoefte aan had? Colijn, ARP. Wie werd er in de oorlogsjaren in Londen tot het premierschap geroepen? Gerbrandy, ARP. Vergeten, hoezeer hij bij zijn toetreden in 1939 tot een kabinet met socialisten in eigen kring was verguisd (een geschiedenis die zich meer dan dertig jaar later zou herhalen met die andere Friese antirevolutionair, Boersma). Wie werd in 1965 redder in de nood? Zijlstra, ARP. En nu Biesheuvel. Allemaal antirevolutionair. Hun wortels lagen in Friesland en in de Hollandse polder. Ach, wat waren we trots. En onkritisch. En wee degenen die daar twijfels bij toonden.

Als we op de toogdagen van de ARP onze strijdpsalm, psalm 89, aanhieven: 'Welzalig is het volk dat naar Uw klanken hoort', dan fluisterde er stilletjes diep in ons hart wel een stemmetje mee: 'en dat volk zit hier, in de grote zaal van Tivoli in Utrecht.' We zongen erachteraan: 'Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkrone dragen.' Zeker 'door U, door U alleen'. Soli Deo Gloria. Maar toch: wij.

Ik drijf er niet de spot mee. De ARP was een geweldige partij, waar ik met hart en ziel aan verbonden was. Ik deelde dit met vele anderen, onder wie Barend Biesheuvel; ik proef het ook bij de schrijver van de biogra-

fie. Maar een beetje meer kritische zin voor de eigen voormannen (natuurlijk mannen, sterker: mannenbroeders) zou die voorlieden en de partij meer gediend hebben.

*Een beetje meer kritische zin
voor de eigen voormannen
zou die voorlieden en de partij
meer hebben gediend*

Wie daaraan twijfelt of de neiging heeft het verleden van de ARP te idealiseren en er heimwee naar heeft, moet dit boek maar goed lezen. Want we gingen niet alleen nogal onkritisch met onze 'leiders' om. Ook in de omgang tussen die leiders onderling brandde er nogal eens heel wat onheilig vuur op het altaar. Een illustratie hiervan is de in het achtste hoofdstuk beschreven rivaliteit tussen Biesheuvel en Roolvink. Tien jaar lang heeft die rivaliteit de gang van zaken in de top van de partij in hoge mate bepaald. Al die tijd heb ik er met mijn neus bovenop gezeten en natuurlijk is het mij en de anderen niet ontgaan. Maar dat het zo bepalend was! Of wilden we het gewoon niet zien en weten?

* * *

Is er helemaal geen kritiek op het 'magnum opus' van Wilfred Scholten? Toch wel. Eigenlijk slechts op twee punten. Het eerste betreft de titel *Mooie Barend*. Ik vind die geen goede karakterisering van Barend Biesheuvel. Het doet geen recht aan diens persoon en werk als politicus. Het appelleert ook te zeer aan weinig verheffende gevoelens, wat de schrijver trouwens ook zelf niet verheimelijkt, getuigen enkele terloopse passages in het boek. Ik vrees dat het de wens van de uitgever was,

want de titel is natuurlijk pikant genoeg om de verkoop te bevorderen. Maar goed, dit raakt slechts de presentatie.

Belangrijker, want inhoudelijk, is mijn tweede punt. Dat betreft de onvolledige weergave van de gang van zaken bij de kabinetsformatie van 1973 en de relatie toen van de ARP-fractie en van de fractievoorzitter in het bijzonder met de afgetreden premier. Biesheuvel en ik stonden daarin niet naast, maar tegenover elkaar. De partij en aanvankelijk ook de fractie waren diepgaand verdeeld. Nu zou dit op zichzelf nog wel te verdragen zijn geweest, als het slechts om een politiek verschil was gegaan. Dit kan voorkomen. Maar wat het veel ernstiger maakte, was dat vooral irrationele emoties de discussies en de verhoudingen bepaalden. Biesheuvel wilde na de verkiezingen weer gewoon met de oude coalitie verder. Wij vonden dat dit niet kon. De (vervroegde) verkiezingen waren immers juist uitgeschreven omdat die coalitie onherstelbaar gebroken was. Bij die verkiezingen had die oude coalitie bovendien aan draagvlak verloren.

Het was een ingrijpend maar wel politiek verschil. Maar niet deze politieke achtergrond, maar emotie bedierf de sfeer en de verhoudingen in de ARP. De lijsttrekker werd door de fractie in de steek gelaten, zo vonden vele mensen in de partij. Hoe konden de politici, die altijd zo trouw en graag het leiderschap van Barend hadden aanvaard en gesteund, hem nu zo in de steek laten?, vroegen ze zich af.

Wat in deze discussie miskend werd is dat de fractie en de fractievoorzitter een eigen verantwoordelijkheid hebben, waarvan je moet hopen dat die tot steun aan het kabinet leidt, maar die ook een verschil met het kabinet en ministers met zich mee kan brengen, ook met een geestverwante minis-

ter, zelfs als hij de premier is en lijsttrekker is. Dit speelde niet alleen toen een rol, het heeft zich voor- en nadien vaker voorgedaan. Daar zou meer lering uit getrokken moeten getrokken. Immers: in het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal.

Biesheuvel zelf heeft dit in een gesprek, toen alle emoties wat bezonken waren, ook erkend. Het verschil van mening was niet weg, integendeel, maar hij zei ook: 'Ik ben het volstrekt niet eens met wat je gedaan hebt, maar je had er wel politieke motieven voor.' Een kostbaar moment.

Ik vind dat de biograaf in zijn weergave en beoordeling van die ingrijpende gebeurtenissen te veel de emotionele en persoonlijke elementen daarin laat wegen en te weinig de politieke achtergronden ervan. Maar ik heb daarvan zelf wellicht te zeer deel uitgemaakt om er objectief over te kunnen oordelen.

* * *

Hoe je het ook wendt of keert, Biesheuvel was een van de groten in de naoorlogse Nederlandse politiek. Moest dit nu echt het

Biesheuvel was een van de groten in de naoorlogse Nederlandse politiek

einde zijn van Barend Biesheuvels politieke leven? Moest zo'n politiek talent nu werkelijk zo eindigen? Natuurlijk besteedt ook Wilfred Scholten ruimschoots aandacht aan deze vraag. Talrijk zijn de mogelijkheden daartoe geweest, zo beschrijft hij. Maar steeds liet Biesheuvel het na korter of langer beraad zelf afweten. Het kan zijn, zoals de auteur ook oppert, dat daarbij een rol heeft gespeeld dat hij intussen in het bedrijfsle-

B
O
E
K
E
N

ven een aantal functies had verworven, die hem een veelvoud opleverden van wat een politieke functie hem aan inkomen had kunnen bieden. Maar dit kan nooit het enige motief zijn geweest. Daarvoor was hij te veel politicus. Daarvan wil ik, tot besluit, een typerende illustratie geven.

Omdat Biesheuvel in 1972 lijsttrekker was geweest, kwam hij bij iedere vacature in de fractie die zich daarna voordeed, steeds weer als eerste voor benoeming tot Kamerlid in aanmerking. Toen zich zo'n vacature voordeed, ben ik bij hem geweest en heb ik hem gezegd: 'Barend, je bent te veel politicus om aan de kant te blijven. Kom terug. Je wordt weer fractievoorzitter en ik word weer je vicevoorzitter. En de goede tijden van 1967-1971 herleven.'

Zijn antwoord was: 'Je hebt gelijk. Ik hoor in de politiek. Maar als ik het doe, moet ik de fractie leiden op basis van de afspraken die jij bij de formatie van het kabinet-Den Uyl

bent aangegaan. Dat kan ik niet, ik vind het rampzalig wat je gedaan hebt. Ik zou natuurlijk ook me daar niets aan gelegen kunnen laten liggen en mijn eigen koers varen. Maar dan maak ik de Anti-Revolutionaire Partij tot een onbetrouwbare factor in de politiek. En dat kan helemaal niet. Vraag me dus niet, of ik het wil; het kán niet.' Groot. Groots.

Ik heb u aan het begin gewaarschuwd: dit wordt geen normale recensie, maar meer een aanmoediging het zelf te lezen. Wilfred Scholten leert u Barend Biesheuvel goed kennen. Als politicus, als een groot politicus. Maar ook als mens. Een mens wie niets menselijks vreemd was. Een politicus met idealen en ambities. Om het met de woorden van een van de oude kerkelijke formulieren te zeggen: daar komt nog vlees en wereld bij. Daar wordt Barend Biesheuvel niet minder van. Hij komt er wel dichterbij door. Met dank aan Wilfred Scholten. *Tolle, lege*. Neem en lees.